

Dunkær Skole.

Med Bestemthed kan jeg ikke opgive, hvornaar Dunkær Skole er oprettet.

Biskop Ramus visiterede i Rise den 4. Juni 1733, og efter at han har udtalt sig om Menigheden og Ungdommen, læser man i Visitatsprotokollen:

»videre var det saavel Præstens som en Del Sognemænds Begiering, at som der i Sognet er ikkun Een Skole i hvilken Skoleholderen ikke kunde overkomme at undervise alle Menighedens Børn. Byerne er ogsaa langt fraliggende fra hver andre, at alle Børnene ikke kand samles paa et Sted, det dem da maatte tillades, at holde dem selv Skoleholder til hvilken et Huus allerede var opbyggt, og vilde de selv lønne Skoleholderen allene. Der var nogle modvillige iblandt dem. Denne deres Begiering dem vel skikket til Guds Ære og deres Børns Oplysning i Guds Kundskab kunde dem ikke nægtes, og skal dem til saadant at fuldbyrde gjøre al mulig assistanse«.

Rise Præstegaard.

Ramus.
Biskop.

Kuhlmann.
Præst.

Det fremgaar ikke klart af foranstaaende, hvilken Skole der ønskes oprettet i Sognet. Paa denne Tid var der Skole i Rise, og i Marstal var oprettet en 1705. Først en halv Snes Aar senere blev en Skole oprettet i Ommel, saa det ligger meget nær at antage, at det er de Dunkær Bymænds Ønske at faa oprettet en Skole i deres By. Muligvis kan det ogsaa være Lille Rise eller Stokkeby. Selv om Huset allerede var bygget i en af Byerne, er det først 1744, at der bliver gjort Alvor af Sagen, idet der efter Huberts den 10.

Juli dette Aar blev afholdt et Møde paa Tinghuset i Rise i Overværelse af Tingskriver Gottlob og to Mænd fra hver By, og hvor det blev vedtaget at bygge en ny Skole for Stokkeby og Lille Rise i Katmose mellem disse to Byer. Senere blev denne Plan atter opgivet. 1746 blev det bestemt, at der skulde bygges en Skole i Dunkær paa det Sted, hvor den har haft Plads siden. Men mærkeligt nok er det ikke saa sjældent, at den i gamle Skrivelser og i Bispernes Visitatsprotokol betegnes som Skolen i Lille Rise.

Dens første Skoleholder var

Rasmus Christensen,

som faar Ansættelse 1746. Han er da 28 Aar og gift og har to eller tre Børn. Hvor han er født, har jeg ikke kunnet faa oplyst. I de følgende Aar forøges Familien stadig, indtil der er fem Sønner og to Døtre.

Da Dunkær Byjord blev udskiftet 1774, blev der tillagt Embedet en Jordlod. Dens Størrelse efter Bønitet var som den, der blev tillagt Skoleholderen i Rise.

Af Rasmus Christensens Sønner blev to Lærere. Næmlig den før omtalte Christen Rasmussen i Rise og Johan Rasmussen, som blev Faderens Efterfølger i Embedet ved Dunkær Skole. Den yngste Datter, Anna, blev den 30. Novbr. 1783 viet til Ungkarl Jørgen Jørgensen, hvis Fader var Snedker Jørg. Jørgensen i Sottrup i Sundeved. Ved denne Tid maa Rasmus Christensen have begyndt at føle sig gammel, idet han antager denne Svigersøn som sin Medhjælper og som „adjungerende Skolemester“. Før den Tid har

han muligvis været Snedker eller Tømrer, idet vi i hans Skifte ser, at han bl. a. ejede 1 Økse, 1 Bor, 1 Jernvinkel, 2 Skruetvinger, 2 Murskeer og 14 Høvle. Allerede den 5. Febr. 1788 dør hans Hustru, vistnok i Barselseng, da de den 27. Jan. fik en Datter døbt. En anden Datter er døbt 1784, men de er begge døde før Moderen. En Datter, Anne Marie, som er halvandet Aar, overlever Moderen. I Skiftet oplyses det, at Rasmus Christensen ved Gavebrev af 29. Novbr. 1787 har tilskrevet Jørgen Jørgensen „en halv Møllesepart, en Jernovn med Kobber Trume og Kobber Tud og en Kobber Bulkiedel“.

Hen paa Sommeren samme Aar døde ogsaa Jørgen Jørgensen, hvorefter den nu toaarige Datter kommer i Huset hos Bedstefaderen. Hun arver Boets Formue paa 264 Mark, hvortil kommer hendes Moderarv paa 42 Mark.

Paa sine gamle Dage tog Rasmus Christensen sammen med Datterdatteren Ophold i Lindsbjerg hos sin Svigersøn Chr. Johansen, der var gift med Datteren, Marie Elisabeth. Af de øvrige Børn bor Niels R. i Ærøskøbing, Niss R. paa Lolland og Rasmus R. i Ommel, hvor han er Husmand. Før sin Død har Rasmus Christensen skænket sin Søn, der er Skoleholder i Rise, sit Brændevinstøj.

Den 30. April 1799 dør han, 80 Aar gammel. Hans Hustru, Maren, døde før. Han efterlod sig en Formue paa 39 Rd.; men af Skiftet ser man, at han før sin Død har givet Børnene en Del.

Hvornaar hans Søn,

Johan Rasmussen,

overtog Embedet, kan jeg ikke sige bestemt. Mulig-

vis har det været straks efter Jørgen Jørgensens Død. Han er født 1745, og før han blev Skoleholder i Dunkær, boede han i Ærøskøbing.

Han er gift med Anne Magdalene Larsdatter (Brandt) fra Ærøskøbing, der overlevede ham. Han døde den 20. Novbr. 1804 og foruden Enken efterlod han sig tre Døtre. Den ældste, Karen, er gift med Skipper Mads Rasmussen i Ærøskøbing. Den næstældste Maren Elisabeth er 20 Aar og faar Farbroderen, Christen Rasmussen, Skoleholder i Rise, til Formynder. Den yngste Datter, Anna, er 12 Aar. Morbroderen, Jens Laur. Brandt i Ærøskøbing, bliver hendes Formynder.

Boets Formue er 111 Rd.

Da Johan Rasmussen er død, tager Enken Ophold i Ærøskøbing hos Datter og Svigersøn, hvor hun dør den 22. April 1808. Nu arver hver af de tre Døtre 51 Rd.

Organisten ved Rise Kirke,

Asmus Diderich Creutz,

blev nu tillige Skoleholder i Dunkær. Han havde været Organist siden d. 18. April 1796 og var Seminarist fra Tønder Seminarium og altsaa den første seminariueuddannede Lærer i Rise Sogn. Han stammer vistnok fra Tønder eller Egnen deromkring, da vi ser, at han stadig har Forbindelse med denne By. Han er gift to Gange, og en Datter af første Ægteskab opholdt sig 1812 i Tønder. Omkring 1800 gifter han sig anden Gang med Anne Marie Clausen fra Ærøskøbing. En Broder til hende er Thomas Clausen, Møller i Ærøskøbing.

RISE SOGNS DEGNE- OG SKOLEHISTORIE

67

Straks efter Nytaar 1812 afleverer han følgende Fortegnelse over sine Indkomster:

Aar 1804 den 31. Decbr. blev jeg Asmus Diderich Creutz kaldet til Skoleholder for de 2de Byer — Dunkiær og Lille Rise Skolekaldet.

Indkomsten er som følger:

Sammes Skoleløn af begge Byer er	99	Mark
Desforuden fra Rise Kirke	18	—
Lyse Penge	10	—
Ligeledes for fattige Børns Undervisning	6	—
Skolens Indkomster i Penge	133	—

Endvidere leverer de 16 Bohls mænd i Dunkiær hver Aarlig 10 1[⁄] Foer og 1 1[⁄] Høe, ligeledes leverer de 14 Bohls mænd i Lille Rise hver Aarlig 2 1[⁄] Foer. Ved Landfordelingen er allernaadigst lagt til dette Skolekald 1 Td. 4 Skp. 11 Sekstende Dele boniteret Land. Al dette er min hele Indkomst som Skoleholder bevidnes paa min Tro og Ære.

A. D. C.

Foruden Skolelønnen havde han ogsaa Organistlønnen, der var mindst lige saa stor. Jorden, der var tillagt Organistembedet, lejede han ud, vel sagtens fordi den var beliggende mellem Rise og Olde.

Da han dør den 22. April 1812, er han 44¹/₂ Aar gammel og efterlader sig bl. a. to Sønner. 1. Morten Clausen C., der blev Møller, og som havde en Søn, A. D. C., der i mange Aar var Lærer i Herringe paa Fyn. 2. Nicolaj Diderich C., der blev Landtjener og Værtshusholder i Ærøskøbing. En Søn af ham, Jacob Hansen C., gik ogsaa Lærervejen. Han var først Lærer i Marstal og Ommel, hvorefter han kom til Rise.

Som før omtalt under Rise blev

Johan Jørgensen Weber

nu kaldet til at være Lærer i Dunkær og Organist ved Rise Kirke. Straks efter sin Ankomst til Dunkær

træffer han Aftale med Læreren i Rise, Christen Rasmussen, om at bytte Embede med ham. Dette godkendes af Skoleautoriteterne, og allerede i Sommeren 1813 har Rasmus Christensens anden Søn,

Christen Rasmussen,

overtaget Faderens og Broderens gamle Embede.

Det er ved den Tid, da han overtager dette Embede, og da han er 61 Aar, at han gifter sig anden Gang. Det er den gamle Skole fra 1746, han flytter ind i, altsaa den Skole, hvor han selv er født. Heri skal maaske ogsaa søges en Grund til, at han flyttede fra Rise til Dunkær. Det er dog ikke mange Aar, han faar Lov til at bo i den. Den er gammel og brøstfældig, og der tænkes paa at faa et nyt Skolehus bygget. Efter kongelig Tilladelse blev det opført 1818. Skoledistriktets Beboere gjorde det nødvendige Arbejde til Skolens Opførelse. Til Skoledistriktet regnedes nu foruden Dunkær og Lille Rise ogsaa Graastensmark. Beboerne her havde i 1767 købt deres Jorder af den da nedlagte Herregaard Graasten, hvorefter de byggede paa dem. Køberne blev da indtil videre henviste til nærmeste Skole iflg. deres Købebrev. Rasmussen fortæller i 1822, at han faar ikke „saa meget som tre Mark aarlig for at undervise Børnene herfra.“ Der er da 34. Men Skolekommissionen siger omtrent paa samme Tid, at de betaler 1 Sk. lybsk ugentlig for hvert Barn. Maaske Kommissionen har Ret i Teorien, men at Rasmussen taler som den erfarne Mand. I 1818 bliver der stillet dem den Betingelse at hjælpe til med Byggearbejdet ved den ny Skole eller ogsaa at bygge for egen Regning. De holder paa Fællesskabet. Da den nye

Skoleplan træder i Kraft fra 10. Febr. 1827, maa de give som i det øvrige Distrikt i Penge og tilsammen yde 2 Skpd. 11 Lispd. Halm, $8\frac{1}{2}$ Lispd. Hø, $8\frac{1}{2}$ Skp. Rug og 17 Skp. Byg. Dette Korn har før været tillagt Degnen, „som var forpligtet til at holde Skole, naar paafordredes“.

I Aaret 1819 tages den ny Skole i Brug, og her fortsætter Rasmussen nok de gode Traditioner fra Ommel og Rise. Den gamle Skole, der altsaa for 12 Aar siden har passeret det første Sekel, er endnu Skole for samme Distrikt.

Fra Dunkær og Lille Rise har Rasmussen som Skoleløn i 1822 65 Rbd. 2 Mark S. H. C., en Jordlod, Hø og Halm samt Mælk og 6 Tdr. Byg af Organistembedet.

Børneantallet er da 165.

I 1824, da Rasmussen er 72 Aar, søger han Skolekommissionen om at faa en Medhjælper; „men hvis dette paa Grund af Forandring af Skole og Degneembederne ikke kan lade sig gøre, saa maa faa Afsked med Pension — et Husværelse og en Ko.“ Det er i disse Aar efter Degn Hammers Død, at Sognets Skolevæsen er Genstand for mange Tanker og Forslag. I Skolekommissionens Forslag af 6. Decbr. samme Aar, anbefales hans Afskedigelse, og der foreslaas, at der anvises ham Bolig i Rise gamle Skolehus, og at Weber skal græsse ham en Ko og et Faar paa Degnejorden. Efter Forslaget skal der desuden ydes ham 5 Tdr. Rug, 5 Tdr. Byg, 48 Rbd. i Penge og til Ildebrændsel $\frac{1}{6}$ af Midsommertiende eller 6 Rbd. 38 Sk. Det tager Tid, før der træffes endelig Bestemmelse om Ordningen af Sognets Skolevæsen, og før den Tid faar Rasmussen ikke sin Afsked.

Kancelliskrivelsen af 10. Febr. 1827 godkender hans Afskedigelse, som han saa faar fra 1. April. Han faar ikke anvist Bolig i Rise, men flytter til Lille Rise, hvor han bor til sin Død 1836.

I firs Aar levede denne Slægt som Lærere i Rise Sogn. Nu er der gaaet et Hundrede Aar til, og nu er den vel talrigere der end nogensinde før.

I Aaret 1822 blev der oprettet en „Enke- og Hjælpekasse for Organister, Degne, Kirkesangere og Skolelærere paa Ærø“. Efter Bestemmelserne ydes der kun Pension eller Hjælp til Enkerne, der deles i tre Klasser. I. Kl.: Enker efter Mænd, som har svaret Kontingent i 10 Aar. II. Kl.: Enker o. s. v. fra 5—10 Aar. III. Kl.: Enker efter Mænd, som højst i 5 Aar har svaret Kontingent. Enker i III. Kl. fik ingen Hjælp, men kunde efter 5 og 10 Aars Forløb rykke op i II. og I. Kl. Ligesaa kunde II. rykke op i I. Kl., hvor det gav fuld Pension. II. Kl. gav halv Pension. Lovene er underskrevet af en Lærer for hver Skole. Foruden Chr. Rasmussen var det Weber, Rise; N. M. Bech, Ærøskbg.; Ishøj, Marstal; J. Bonch, Ommel; M. T. Winther, Tranderup; C. L. Bloch, Bregninge; I. C. Samuelsen, Skovby, I. H. Kæchnitz, Søby.

Fra 1. April 1827 kom der atter en seminarieuddannet Lærer i dette Embede. Det var Sønderjyden

Hans Bertelsen,

som er født i Styding i Hammelev Sogn ved Hørslev den 1. Novbr. 1797 som Søn af Gaardmand Hans Jepsen. Han dimitteres fra Tønder Seminarium 1818 med anden Karakter. Ikke længe efter er han Lærer ved en Privatskole i Ærøskø

bing, men da den nogle Aar senere skal sælges, og der samtidig er Tale om at oprette et nyt Lærerembede i Rise, indsender han følgende Ansøgning:

Underdanigst Promemoria.

I dybeste Ydmyghed vover jeg at fremkomme for den høje Skoledirektion med Begiering at maatte komme til Rise, under hvilken som helst Vilkaar, Direktionen behager at bestemme. Bech har gientaget sin forhen gjorte Erklæring, at han formedelst Privatskolens Afstaaelse, ei kan beholde mig længere; dertil kommer det, jeg tilstaar det, overilede Skridt, at indlade mig udi Ægteskab, førend jeg havde Levebrød, hvorved jeg nødes til at underkaste mig enhver Betingelse. Dette Skridt anfører jeg in- genlunde som en Grund til min Begierings Opfyldelse, da samme hos Mange vilde anses for en Hindring for min Forfremmelse.

Højærværdige Herr. Biskop! Welbaarne Herr. Justitsraad! De ville bedømme mig med Skaansel. Kiendte jeg ikke saavel den Mildhed og Skaansel, hvormed De behandle alle Deres Undergivne, saa vovede jeg vist ikke under nærværende Omstændigheder at bede om Noget.

Herr. Provst Wibe har været saa god at tilbyde mig sit Enkehuis til Beboelse, uden Godtgjørelse indtil der bliver bygget. Jeg kunde da for det første undervise i det gamle Degnehuus eller hjælpe Weber i Skolen.

Dersom den høje Skoledirektion vilde opfylde min Begiering, vil jeg af yderste Kræfter i mit Embed og ved enhver Lejlighed stræbe at vise mig taknemmelig.

Underdanigst

Hans Berthelsen.

Ærøeskjøbing d. 19. Marts 1824.

Da der ikke blev oprettet noget Embede i Rise, var det spildt Ulejlighed med denne Ansøgning. I August samme Aar, straks efter at Rasmussen har indsendt sin Ansøgning om Afsked, søger han ogsaa dette Embede, men opnaar først Ansættelse i 1827. Samtidig bliver han efter Regl. af 10. Febr. ogsaa Kirkesanger ved Rise Kirke, hvorfor han faar Halvdelen af Offer og Accidenser. Efter Regl. af 7.

Novbr. 1832 bliver der endvidere tillagt ham som Kirkesanger en aarlig Godtgørelse af 20 Rbd.

En Søn af Berthelsen blev senere en kendt Mand blandt den danske Lærerstand. Han fødtes i Dunkær Skole i April 1836, tog Lærereksamen fra Skaarup Seminarium 1856, og efter at han havde haft det Monradske Kursus, var han i en Aarrække Seminarielærer og blev senere Skoleinspektør i Aarhus. Han var Medlem af Eksamenskommissionen; senere blev han Censor ved Lærereksamen, og han var Udgiver af en Regnebog for Seminarier, en Regnebog, som en meget stor Del af de danske Lærere har godt Kendskab til. En Datter blev gift med Pastor Petersen, Rise, men dette Ægteskab var nok ikke efter Berthelsens Ønske.

Huslige Sorger og andre menneskelige Svagheder skal efter ældre Folks Udtalelser være Aarsag til hans tidlige Død. Kun godt halvtreds Aar døde han den 17. Maj 1850. Da han overtog Embedet, var det med Forpligtelse til aarlig at betale 24 Rbd. til Rasmussens Pension og 6 Rbd. til Pension til Degn Hammers Enke; efter deres Død skulde Pengene indgaa i Skolekassen. Efter Forslag i 1847, da Rise Skoledistrikt blev delt, skulde Lærerne her overtage al Kirketjeneste, hvorfor Embedet i Dunkær ved Vacanse maatte afgive de 20 Rbd. for Kirkesangen. Til Gengæld skulde det være fritaget for den aarlige Pensionsafgift.

Berthelsens Eftermand blev

Mads Winther.

Han er født den 1. Marts 1820 i Tranderup Skole, hvor hans Fader var Lærer. Faderen stammede fra

Tirslund Sogn i Sønderjylland, hvor han var født 1777. Sin Læreruddannelse faar han paa Professor Stenvinkels Institut i Assens 1798. Efter Lærervirksomhed forskellige Steder kommer han til Tranøderup 1814.

Mads Winther faar Eksamen fra Skaarup 1841. Efter at have været Lærer i Kraarup ved Maribo kom han 1850 til Dunkær. Sin Hustru hentede han fra Fødesognet. Hun er født paa Vandmøllen i Borgnæs d. 3. Maj 1823 og hed Maren Hansen. Indtil 1862 var han Enelærer, men samtidig med Skoleudvidelsen i Rise 1862 blev ogsaa Dunkær Skole udvidet med en ny Skolestue og fik indrettet et Par smaa Gavlværelser over denne til Lejlighed for en Andenlærer. Jens Nikolajsen Jensen, der var født paa Als 1843 og dimitteret fra Skaarup 1864, fik Andenlærerembedet 1864 og var der til 1875, da han blev Lærer i Asserballe paa Als. Da Skolen blev udvidet, blev M. Winther Førstelærer, og som saadan tog han sin Afsked til Nytaar 1894.

Han blev Dannebrogsmænd 1890.

Efter sin Afsked flyttede han og Hustru tilbage til Fødesognet, hvor de begge døde. Han godt firs Aar gl. d. 15. Marts 1900 og Hustruen den 10. April 1909, 86 Aar gl.

Winthers Efterfølger blev A. R. Hansen, der tog sin Afsked 1928. Carl Dreyer var Andenlærer fra 1875—96, da han tog sin Afsked.

I 1904 byggedes en ny Forskole, og siden har Dunkær Skole været seksklasset. Rise Skole blev det allerede 1862.

Ja, saaledes lyder Beretningen om Skolevæsenet i Rise Sogn gennem Tiderne, og lad os saa frit efter Jeppe Aakjær slutte med følgende Ord:

»Hver skimlet Skrift, hver skjoldet Kirkebog har gemt et Gran af Slægters Ve og Vaade.«
